

ԻՍ ԶԱՆՉՑԱԾ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մեր Դպրեմականքներէն մասնաւորաբար երուսաղէմի ժառանգաւորաց Վարժարանը վերջին քառորդ դարու ընթացքին, կրցաւ հոգեւորական սերունդ մը պատրաստել, որ իր բազմակողմանի կրթութեամբը և նըւիրումովը զրաւեց մեր արժանաւոր կղերականներու և առաջնորդներու դերն ուղիւքը:

Անոնք որոնք ինծի պէս այս կողմերը ափ առած են, բախտն ունեցան վերոյիշեալ սերունդէն երեք արժանաւոր հոգեւորականներ ճանչնալու, որոնցմէ Սերովբէ Վրդ. Մանուկեանը — եպիսկոպոս —, որ հոս եկաւ երուսաղէմի ի նպաստ հանգանակութիւն կատարելու, զիս տպաւորող Սաղիմականներէն առաջինը եղաւ:

Իր կոչումին զիտակից հոգեւորական մըն էր ան, որ իր իմաստալից քարոզներով և ելոյթներով պանծացուց մեր ազգի մշակոյթն ու արժանիքը:

Ան իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ կատարելով վերադարձաւ Եւրոպա, ստանձնելու համար իրեն վստահուած Հայրապետական Պատուիրակութեան յոյժ պատասխանատու գործը, Եւրոպայի Թեմին մէջ:

Ուրախութեամբ կը շնորհաւորեմ իր եպիսկոպոսացումը, քանի որ իրապէս արժանի էր — ինծի համար տակաւին Սերովբէ Հայրսուրբը — այդ կոչումին, քանի որ ան նմանութիւնը կը բերէր իր բազմաբեղուն ու իմաստասէր ուսուցիչ՝ եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի:

Միւս կրթուած ու բարձրաստիճան երուսաղէմականն է Սիոն Արքեպս. Մանուկեանը, որ քանի մը տարիներէ ի վեր մեր մէջ է իրեն Պատուիրակութեան օրերու իմաստուն Հովուապետին՝ Տ. Տ. Գէորգ Զ. Երանաշնորհ Կաթողիկոսին:

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ անոր ներկայութեան շնորհած բարիքը, հարաւի այս փերուն վրայ ապրող վտարանդի բեկորներու, քանի որ անոր ներկայութիւնը բարիք միայն եղած է այս կողմերը ապրողներէս անոնց՝ որոնք օգտագործել զիտցած են իր կարողութիւնն ու իրմէ բղխած բարիքը:

Վարչական գործունէութենէ դուրս, անիկա եղած է նաեւ Դրչի Մարզը, տալով մեզի մեր Եկեղեցւոյ ծխակատարութեան մասին լուրջ ուսումնասիրութիւն մը, Քրիստոնէական Վարդապետութիւն անունով, որ Նորին Սրբազնութիւնը կը փայլի իր գեղեցիկ լեզուով, պարզ ոճով և աստուածաբանական լայն ծանօթութեամբ:

Երրորդ արժանաւոր երուսաղէմականն է Յարութիւն Վրդ. Մուշեանը, որ հակառակ կրտսերներէն ըլլալուն, եկեղեցական և վարչական կարողութիւններէն զատ օժտուած է նաեւ զրական շնորհքով մը, որ զինք նոյնքան սիրելի կը դարձնէ:

Երիտասարդ այս հոգեւորականի գործունէութիւնը աւելի լայն ասպարէզ մը կ'ընդգրկէ. որովհետեւ, հոգեւոր պարտականութիւններէն զատ կը վարէ քանի մը շատ կարեւոր գործեր ոչ թէ այլոց պէս վարձատրուելու ակնկալութեամբ, այլ ինքնարուիս կերպով և անկեղծ ու խոր նուիրումով:

Կը հրատարակէ Մասիս մանկական ամսագիրը, որ տասնեակ տարիներ առաջ դադրած էր աւելի քան տարի մը հրատարակուելէ վերջ: Անկէ յետոյ մեր մանուկները որք մնացին մինչև այն օր՝ երբ Մուշեան Վարդապետ եկաւ ու նորէն զայն կեանքի կոչեց:

Մեր մանուկները ամսէ ամիս կը ստանան իրենց սիրելի ամսաթերթը և զոհացում կը գտնեն իրենց զգացումներուն: Անոնք հոն կը գտնեն հայ և օտար հեղինակներէ պատմութիւններ, հէքեաթներ, առակներ և առածներ, ծնողական և որդիական յորդորներ և այլազան գրութիւններու կողքին նաեւ իրենց շարադրութիւնները:

Իրականութեան մէջ, Մասիս հաճելի պարբերական մըն է մեր թէ մանուկներուն և թէ տարէցներուն. որովհետեւ անկէ սնունդ կը ստանան թէ ծերերը և թէ երիտասարդները, թէ մայրերը և թէ զաւակները անխորի:

Եթէ ըսեմ որ Յարութիւն Վրդ. բոլորովին միս միսակը կը վարէ այս պարբերականը և կը հոգայ անոր բոլոր ծախքերը, առանց զաղուծի կեղբոնական Վարչութեան պիտէին վրայ բեռ ըլլալու, կը խորհիմ թէ ի յայտ բերած կ'ըլլամ անոր ուրիշ մէկ առաքինութիւնը, հոգիներ սիրաշահիլ զիտնալու կարողութիւնը:

Հազուագիւտ և բախտաւոր թերթերն են միայն որ իրենց հաշուեկշիւը բրած պահուն առաւելութեամբ կը գոցեն իրենց պիւտճէն: Ահա այդ թերթերէն մին է Մասիս, շնորհիւ իր ժրջան պաշտպանին:

Ոսկէ մէկը պիտի անճրկէր և լքեր զայն, ինչպէս պատահեցաւ ասկէ առաջ: Սակայն, մեր երիտասարդ վարդապետը, զօրաւոր կամքով օժտուած ըլլալուն, իր վարչական կարողութիւններովը և ունեցած մեծ եռանդովը նման գործ մը վերստին կազմակերպեց և ի գլուխ հանեց:

Ասկէ զատ, մեր եռանդուն, նուիրեալ և զաղափարապաշտ երիտասարդ վարդապետին կը պարտինք բովանդակալից և մեծածաւալ այն Տարեցոյցները, զորս ան կը հրատարակէ չորս տարիներէ ի վեր, գրեթէ դարձեալ միս մինակը, յիշած՝ իր բարոյական անխորտակելի կամքին:

Իրաւ որ դժնդակ գործ մըն է տարեցոյցի պատրաստութիւնը և մանաւանդ հրատարակութիւնը, այնպիսի տեղ մը ուր կը պակսին աշխատակցողներ, մատենադարաններ, տպագրական գիւրութիւններ և տակաւին երկրորդական ու երրորդական անհրաժեշտ պէտքեր: Ասոր վարպետը եղած էր ժամանակին հանգուցեալ թէոդիկը: Իսկ ներկայիս, Կարօ Գէորգեան և ահա՝ Յարութիւն Վրդը:

Եթէ տարեցոյցի աշխու և նախորդ թիւերու համեմատութիւնը ընելու ըլլանք, պարզօրէն նկատելի կ'ըլլայ թէ վարդապետը աւելի յառաջդիմութեան մէջ կը գտնուի և տարուէ տարի իր հրատարակած տարեցոյցը կը դառնայ աւելի իմաստալից, բազմակողմանի և համազաղուծային: Գործ մը, որ պատիւ կը բերէ թէ իրեն և թէ զաղութիւս:

Քառասուն տարուայ կեանք ունեցող զաղութս գրական տեսակէտով այնքան յառաջ էր գացած որքան Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանին և իր Փոխանորդ վարդապետին հոս հաստատուելէն ի վեր: Հակառակ տպարանական դժուարութեանց, գաղութը գրական շարժման մը մէջ մտաւ անոնց ներկայութեան շնորհիւ: Եւ արդարեւ չէր կրնար այսպէս չըլլալ, քանի որ երուսաղէտի վերջին սերունդը, իրրեւ արդիւնք Դուրեաններու, Կիւլէսէրեաններու և Դուշակեաններու թափած քրտինքին, մշակոյթի մարդեր պիտի դառնային մէյմէկ տիպար հովիւներ ըլլալէ անմիջապէս վերջ:

Ահա երրորդ պաշտօն մը — Կրթական Տեսուչի պաշտօնը —, որ այնչափ կարեւոր է որքան միւսները: Քանի որ անիկա տարիներէ ի վեր բաց մնացած էր և չէր գլուխը օսէ մէկը որ արժանաւորապէս վարէր զայն: Յանձին վարդապետի, տասնեակ մը մեր վարժարանները վերջապէս ունեցան իրենց մանկավարժ և վարչապետ Տեսուչ: Թէ և, այս պաշտօնը ստանձնելէ առաջ ալ ան կը հետաքրքրուէր մեր վարժարաններով և ցաւով կը մօտենար անոնց տխուր պատկերին:

Տեղական Հոգաբարձուներ, մինչեւ վարդապետին պաշտօնի կոչուիլը, իրենց զիտցած ձեռք կը վարէին գործերը, առանց ընդհանուր դեկավարութեան և ըստ կամու: Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, մեր Հոգաբարձուները ամէն գնահատանքի արժանի են, քանի որ անոնք մշակոյթի կրակը վառ պահելու աշխատեցան, մինչև որ այդ վարժարանները ունեցան իրենց արժանաւոր Տեսուչը:

Կասկած չունիմ որ եթէ Հոգաբարձուներ և Կրթական գործը իրենց օրտին մօտիկ զգացող սրացաւ ազգայիններ ձեռք երկարեն Կրթական Տեսչին, մեր դպրոցները կարճ ժամանակի ընթացքին կրնան հասնիլ բարձր մակարդակի մը, որ Հայրապետական Պատուիրակի միակ ըղձանքն է:

Զօրրորդ արժանիքը վարդապետին, կը կայանայ դասագիրքերու պահանջք զգալուն և տեղական պայմաններուն համեմատ դասագիրքեր պատրաստելու հեռատեսութեան մէջ:

Արդէն հրապարակի վրայ են իր Հին և Նոր Ուխտի երեք հատոր դասագիրքերը, որոնք կազմուած են խնամքով, զիւրամտաշէլի լեզուով և ճաշակաւոր ու իմաստալից նկարներով: Կրօնի պարզ և ընդհանուր ուսուցման համար այս գրքոյկները կարգադրենք խիստ հետաքրքրութեամբ թէ ծնողքներս և թէ մեր զաւակները:

Վերջերս տեսանք նաև իր կազմած և երկրորդ տպագրութեան արժանացած Մայր Լեզուս խորագրիւ կրող հայերէն լեզուի դասագիրքը, որուն պահանջքը անյետաձգելի էր:

Դասագիրքը բաղկացած է աւելի քան 70 պատկերներէ և 110 էջերէ: Այս հատորին մէջ, վարդապետը ցոյց կուտայ ման-

կան հոգեբանութեան խորը թափանցելու մանկավարժական խորունկ հմտութիւն մը, որուն չեն կրցած հասնիլ տակաւին այս փերու վրայ դասագիրքը հրատարակող ամենահեղինակաւոր և համալսարանական վկայականներով օժտուած դասագիրքերու հեղինակներ:

Վարդապետի պատրաստած այս դասագիրքը իր տեսակին մէջ միակը կը մնայ այն իմաստով՝ որ հոն, մանուկը մեր լեզուի տառերը այբուբենական կարգով սորվելէ վերջ, կը սկսի վանկեր և ապա՝ նախադասութիւններ կազմել:

Որդեգրուած այս դրութիւնը, մանկավարժական տեսակետով, այն առաւելութիւնը ունի որ իր մայրենի լեզուն սորվիլուց ուղղով մանուկը կամ երիտասարդը առանց առաջնորդի անգամ կրնայ իր նպատակին հասնիլ:

Այս ուղղութեամբ, չեմ կարծեր թէ աւելորդ ըլլայ յիշել զէպք մը, որուն աւանտեսս վկան եղած եմ: Տեղացի երիտասարդ մը ցանկութիւնն ունէր հայ օրիորդի մը հետ ամուսնանալու. սիրուհին, իբրև տիպար ընտանիքի զաւակ, կ'առաջարկէ երիտասարդին որ հայերէն լեզուն սորվի: Օտարականը իսկոյն կը փութայ հեղինակաւոր անձնաւորութեանց, որպէսզի իրեն ճամբայ մը ցոյց տան, իր երազին հասնելու համար:

Յարութիւն Վարդապետի պատրաստած Մայր Լեզուս դասագիրքը միակ լուծումը կը հանդիսանայ երիտասարդին թնճուկին: Այսօր, այդ օտարական երիտասարդը արդէն հայու մը պէս կ'արտայայտէ իր զգացումները, շնորհիւ այդ դասագիրքին:

Իբրև հայր Արժանթինամէն զաւակներու, այս երիտասարդի կեանքը պատճառ եղաւ որպէսզի ես ալ իմ կարգին, օրինակ առնելով այդ օտար երիտասարդէն, քալեմ նոյն ճամբէն ու զաւակներս դաստիարակեմ հայեցի կրթութեամբ:

Այս էր պատճառը որ ես սա քանի մը տողերը գրին յանձնէի, որպէսզի ինծի պէս օտարութեան մէջ ծնած բոլոր ծնողքները հետեւին ոչ թէ ինծի, այլ այն օտարական երիտասարդին, որ հայ աղջկայ մը տիրանալու համար, Յարութիւն Վարդապետի պատրաստած գրքին կը դիմէ Մայրենի Լեզուն սորվելու համար:

Չվիրաւորելու համար Վարդապետին համեստութիւնը կը վերջացնեմ սա քանի մը անկեղծ զգացումներս, յայտարարելով թէ Երուսաղէմի Ս. Սթոյը, շնորհիւ նշանակալի գրացող ճշմարիտ եկեղեցականներու բանակին, արդէն հասած է իր նպատակին, ազգին տալով նուիրուած ազգասէրներ, հայրենասէրներ և եկեղեցասէրներ, որոնք մոռցած ամէն բան, կ'աշխատին օգտակար ըլլալ միայն ու միայն ազգապահպանման գործին, առանց յետին նպատակներ հետապնդելու:

Անոնք որոնք հետեւած են Վարդապետի բոլոր գրութիւններուն, ըլլան անոնք քերթուած, արձակ կամ այլ գրութիւն, վստահեմ թէ ինծի պէս համոզուած են որ իթէ երբեք մեր գաղութը ունենայ տաննակ մը զոհուած եկեղեցականներ և գաղափարապաշտ գործիչներ, անկարելի է որ կորըստեան դատապարտուի:

Ես, իմ կարգիս, յաջողութիւն պիտի մաղթէի մեր սիրեցեալ Վարդապետին, թելադրելով միայն մէկ բան, որ իր սկսած գործը շարունակէ նոյն թափով, հոգ չէ թէ չիլ աչքով նայողներ ուղեն հարուածել իր բարենպաստ կ'գործունէութիւնը:

Սաղմականք վերադառնալով կրող սա քանի մը տողերս վերջացնելէ առաջ, կոչ կ'ուղղեմ զազութիւն գիտակից տարրին որ համախմբուի նորին Սրբազնութիւն Հայրապետական Պատուիրակ Տ. Սին Արքեպիսկոպոսին և իր արժանաւոր Փոխանորդ՝ Տ. Յարութիւն Վարդապետին շուրջ, որպէսզի զազութիւն մնայ միշտ իր նախանձելի դիրքին վրայ:

Ժողովուրդը կ'ըսէ. ծառը իր նիւղերով եւ պտուղներով կը փառաւորուի ...:

Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնները ծառն են, իսկ մենք՝ անոր ճիւղերը: Ուրեմն, եթէ կ'ուզենք որ մեր գոյութիւնը շարունակուի, բոլորունք այդ ծառին շուրջ և գնահատելով հանդերձ գուրգուրանք անոր վրայ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Ավետանէտ, Պ. Այրես

